

C. ZDRAVÉ STÁRNUTÍ

POLITIKA PŘÍPRAVY NA STÁRNUTÍ
V ČESKÉ REPUBLICE

AGEING POLICY IN THE CZECH REPUBLIC

PETR WIJA

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha

SOUHRN

Autor podává přehled stavu a vývoje demografických změn, které vedou ke stárnutí populace České republiky. Analyzuje faktory, které mohou být důležité pro zvýšení kvality života starších lidí (ekonomické aktivity, vzdělávání aj.) a uvádí opatření rezortu Ministerstva práce a sociálních věcí, která mají řešit tyto problémy. V té souvislosti poukazuje na zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012 „Kvalita života ve stáří“, Strategii celoživotního vzdělávání a další dokumenty.

Klíčová slova: stárnutí populace, kvalita života seniorů, Ministerstvo práce a sociálních věcí

SUMMARY

Presented is a review of the state and development of demographic changes that are leading to the ageing of the population in the Czech Republic. Analyzed are factors that may be important for the improvement of the quality of life of the elderly (economic activities, education, etc.) and presented are measures taken by the Ministry of Labour and Social Affairs for resolving those problems. In this connection pointed out are Act No.108/2006 Dig. on social services, the national program of preparation for ageing for the period of 2008 through 2012 "Quality of Life in Old Age", Strategy of Lifelong Education, and other documents.

Key words: population ageing, quality of life in elders, Ministry of Labour and Social Affairs

Demografické stárnutí a pojetí politiky přípravy na stárnutí

Podle demografické prognózy zpracované Českým statistickým úřadem bude v roce 2050 žít v České republice přibližně půl milionu občanů ve věku 85 a více let (ve srovnání s 101 718 v roce 2006) a téměř tři miliony osob starších 65 let (31,3 %)¹. Naděje dožití při narození v roce 2050 bude činit 78,9 let pro muže a 84,5 pro ženy² (oproti 73,4 let pro muže a 79,7 let pro ženy v roce 2006). Předpokládá se, že v období let 2000 až 2050 se v hospodářsky vyspělých zemích zvýší podíl lidí ve věku 80 a více let třikrát, avšak počet stoletých a starších 15,5krát³. Úhrnná plodnost v první polovině roku 2007 činila 1,4 živě narozených dětí na jednu ženu v reprodukčním věku a překonala tak hranici 1,3 považovanou za velmi nízkou úroveň. Plodnost však stále zůstává na nízké, v dlouhodobém pohledu prostou reprodukci populace nezajišťující úrovni.

Demografický vývoj je podmíněn ekonomickým a sociálním vývojem, současně představuje jeden ze strategických a dlouhodobých faktorů, které je třeba zahrnout do tvorby politiky v různých oblastech. Demo-

grafické stárnutí je v zásadě pozitivním důsledkem ekonomického a sociálního rozvoje a je z tohoto pohledu jevem žádoucím. Je zřejmé, že jak úmrtnost, tak i porodnost jsou významně determinovány sociální politikou a životní úrovní ve společnosti.

Při zvažování významu demografického vývoje a opatření, která je třeba v reakci na stárnutí populace přijmout, je žádoucí zaměřit se na dvě základní výzvy. První se týká dopadů demografického vývoje na ekonomiku, trh práce a zejména důchodový systém. Druhá se týká lidských práv a kvality života rostoucího počtu starších a velmi starých osob. Strategie reagující na stárnutí populace by měla reagovat na obě tyto výzvy.

Demografické stárnutí je důsledkem sociálně ekonomického rozvoje. Politika přípravy na stárnutí by měla vést k dalšímu sociálnímu a ekonomickému rozvoji, a to reflektováním demografického vývoje v různých politikách a oblastech. Základem politiky přípravy na stárnutí přitom nejsou opatření směřující ke změně demografického stárnutí (věkové struktury populace) prostřednictvím populační (pronatalitní či migrační) politiky, jejichž vliv na věkovou strukturu populace je podle názorů mnoha odborníků málo významný, ale zejména přizpůsobení

¹ Střední varianta projekce populačního vývoje ČSÚ. Počet obyvatel nad 85 let k 1. lednu 2006.

² Podle prognózy zpracované Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy bude naděje dožití při narození v roce 2050 činit pro muže 82 let a pro ženy 86,7 let. (B. Burcin a T. Kučera: Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2003–2065).

³ World Population Ageing, OSN, 2002.

jednotlivých politik, např. vzdělávací, zdravotní, bytové, penzijní, zaměstnanosti, sociálních služeb a dalších předpokládanému demografickému vývoji. Starší lidé a využití jejich potenciálu, odstranění věkové diskriminace, posílení mezigenerační soudržnosti v komunitě, rodině i v oblasti pracovního života by měly být integrální součástí této strategie.

Oblasti a priority politiky přípravy na stárnutí

Důležitou informací, kterou nám dává demografie o budoucím složení populace, je nezbytné reflektovat nejen kvantitativně, ale zejména kvalitativně, změnou přístupu v řadě oblastí. Lepší zdraví a delší život jsou významné hodnoty samy o sobě. Společnost, v níž jsou lidé zdravější, vzdělanější a žijí déle, představuje příležitost pro ekonomický a sociální rozvoj. Prodloužení střední délky života znamená, že v průměru máme všichni možnost prožít delší život, mít déle vztah se svými rodiči a být déle oporou pro své děti a vnuky.

Růst počtu a podílu starších lidí vyžaduje přizpůsobení služeb a produktů jejich potřebám a preferencím. Je třeba společnost, její instituce, služby, prostředí zboží atd., učinit více responzivní, přátelskou ke stáří a starým lidem (age-friendly). Skutečnost, že se stáří stává přímou zkušeností stále většího počtu lidí, vyžaduje přizpůsobení služeb a produktů jejich potřebám, preferencím a přijetí opatření, která zvýší kvalitu života ve stáří.

Ke zvýšení kvality života ve stáří a podpoře prosperity ve stárnoucí společnosti je nezbytné dát v průběhu života příležitost pro uplatnění, učení, vzdělávání a aktivní život lidem v každém věku. Lineární model vzdělání, práce a důchod stále více přestává platit a hranice mezi jednotlivými fázemi životního běhu se stávají flexibilnějšími a méně ostrými.

Občané každého věku by měli hrát aktivní roli při určování povahy a kvality jim poskytovaných služeb. Na trhu práce, při poskytování zdravotní péče, sociálních a dalších služeb je žádoucí zásadní změna přístupu ke starším osobám. Zdravotní péče o staré lidi musí předcházet vzniku dlouhodobé závislosti a institucionalizaci. Potřebujeme hlavně více možností pro aktivní a soběstačný život ve stáří, ne více ústavních zařízení pro seniory. Potřebujeme ke stáří přátelské komunity, které poskytují více příležitostí pro sociální aktivity a hodnotné trávení volného času. Potřebujeme komunitní centra poskytující starším občanům a rodinám podporu a flexibilní služby. Potřebujeme nabídku vhodného a důstojného bydlení, které podporuje sociální integraci a vyhovuje potřebám a omezením starých lidí.

Ústavní zařízení pro seniory je nezbytné transformovat v komunitní zařízení, otevřít je veřejnosti a učinit je přirozenou součástí života v obci a dát lidem, kteří v nich žijí, a jejich blízkým, větší právo a vliv na život v těchto zařízeních. Rezidenční zařízení musí poskytovat nejen chráněné bydlení a individualizované služby, ale také podporu seniorům a rodinám i mimo tato zařízení.

Další prioritou je zvýšení ekonomické aktivity a zaměstnanosti, zejména starších osob. Zvýšení zaměstnanosti je jednou z klíčových strategií k řešení ekonomických výzev spojených se stárnutím populace. Problémem stárnutí populace není ani tak jeho dopad na ekonomiku, jako spíše jeho interakce se situací na trhu práce a charakteristikami penzijního systému. Stárnutí a případný

úbytek pracovní síly může být do značné míry kompenzován zvýšením zaměstnanosti. Ekonomický dopad stárnutí populace bude do značné míry závislý na tom, jak využijeme získané přírůstky v délce života.

Konkurenceschopnost ekonomiky bude stále více záviset na investicích do vzdělání a zdraví v průběhu života a na využití schopností a dovedností starších osob. Lidé musí být zdravější a spokojenější, aby byli schopni a ochotni zůstat déle v zaměstnání. Měli by být připravováni pro delší a flexibilnější kariéru a aktivní přístup k rozvoji svých dovedností. Společnost a zaměstnavatelé musí tuto skutečnost cílevědomě reflektovat v koncepci rozvoje lidských zdrojů a začít investovat do udržení schopností, dovedností a zaměstnatelnosti rostoucího podílu starších osob na trhu práce. Ke zvýšení zaměstnanosti starších osob a prodloužení pracovního života je nezbytné motivovat jak zaměstnavatele, tak starší zaměstnance. K prodloužení pracovního a aktivního života je žádoucí zlepšit kvalitu pracovního života.

Ekonomická aktivita starších osob včetně aktivity po dosažení důchodového věku závisí na mnoha faktorech. Je obecně vyšší tam, kde je větší poptávka po pracovní síle a nízká nezaměstnanost. Liší se mezi regiony i sociálními skupinami. Vyšší vzdělání a kvalifikace poskytuje více možností a větší flexibilitu na trhu práce. Věk, ve kterém jednotlivci čelí problémům na trhu práce, se může značně lišit u jednotlivých profesí a sektorů ekonomiky. Nelze stanovit obecně platnou věkovou hranici, kdy člověk ztrácí schopnost uplatnit se v zaměstnání a být aktivní ve společnosti.

Zásadní roli v reakci na stárnutí populace hraje vzdělávací politika, a to nejen vzhledem k zajištění žádoucí kvalifikace a flexibility pracovní síly a předpokladů pro celoživotní učení, ale také zvýšením zdravotní a finanční kompetence populace. To předpokládá přijetí celoživotního přístupu k práci a zaměstnatelnosti a vytvoření rovných příležitostí pro zvyšování znalostí a dovedností v průběhu života. Vzdělání dalších generací a jeho vliv na produktivitu práce může významně kompenzovat vliv stárnutí populace. Je důležité zaměřit se na předvídání poptávky po pracovních silách, posílení vazby dalšího profesního vzdělávání na požadavky trhu práce a odstranit disproporce mezi profesním vzděláváním a kvalifikačními požadavky na pracovní sílu.

Důležitou roli v přípravě na stárnutí hrají koncepční opatření v oblasti bydlení. Bezpečné bydlení a prostředí podporující mobilitu a sociální vztahy je podmínkou zachování nezávislosti a sociální participace ve stáří. Bydlení odpovídající funkčnímu zdravotnímu stavu umožňuje žít v přirozeném prostředí i v případě zdravotních a jiných omezení. Bezbariérové bydlení zvyšuje bezpečnost a usnadňuje péči formálním i profesionálním pečovatelským. Bydlení musí zohledňovat různé potřeby a situace, do kterých se lidé mohou v průběhu života dostat. Stáří je součástí života a pravděpodobnost, že v období stáří prožijeme stále delší část života, stoupá. Preventivní opatření jsou efektivnější a levnější než následná nákladná řešení vzniklých situací. V souladu s konceptem „celoživotního domova“ („life time homes“) je žádoucí definovat minimální standardy bezbariérovosti bydlení a zajistit jejich implementaci v rámci veškeré nové bytové výstavby.

Změna věkové struktury populace je jedním z faktorů ovlivňujících výskyt nemocí spojených s vyšším věkem.

Zvýšení počtu starších osob se specifickými zdravotními potřebami vyžaduje přizpůsobení zdravotních služeb této situaci, zajištění dostupnosti geriatrické péče, rehabilitace, dlouhodobé a paliativní péče a podporu zdravého života. Cílem zdravotní politiky a zdravotní péče v reakci na demografické stárnutí je prodloužení délky zdravého života a omezení závažné nezpůsobilosti a ztráty soběstačnosti. K tomu je nezbytné snížit prevalenci, incidenci a důsledky nemocí a další faktory vedoucí ke snížení funkční zdatnosti a k omezení soběstačnosti.

Zdraví je jedním z faktorů kvality života a současně je celkovou kvalitou života a životního prostředí významně determinováno. Pro kvalitu života ve stáří jsou vedle zdraví a soběstačnosti důležité další faktory, včetně ekonomického zabezpečení, vstřícného prostředí, psychické pohody, mobility a využití volného času. Zdraví je vysoká hodnota individuální i sociální. Zdraví zahrnuje zdraví tělesné, duševní a sociální. Zdraví je stavem pohody a spokojenosti, nejen nepřítomnost nemoci nebo vady.

Kvalitní zdravotní péče ve stáří vyžaduje odbornou specializovanou geriatrickou péči a současně geriatricky modifikované přístupy v rámci jednotlivých specializací. Nediskriminace v péči o staré a křehké pacienty neznamena jen nerozlišování, ale zejména respektování rozdílných potřeb a rizik křehkých geriatrických pacientů. Pro efektivní poskytování zdravotní péče je nezbytné posílení primární péče a vytvoření integrovaného modelu péče a služeb na místní úrovni. Zdravotní služby by měly přispívat k integraci staršího člověka do společnosti a místního prostředí a pomoci mu mobilizovat potenciál pro nezávislost a soběstačnost. Výzvy, kterým čelíme v kontextu stárnutí populace, jsou spíše kvalitativní než kvantitativní, spočívají ve změně přístupu a priorit, nikoliv v pouhém rozšíření kapacit při zachování současného systému a pojetí péče.

Stárnutí populace vyžaduje změnu zdravotní strategie. Pro vývoj nákladů na zdravotní péči je rozhodující vývoj zdravotního stavu obyvatel, účelnost a efektivita využívání finančních, personálních a dalších zdrojů, včetně nákladných technologií a léků. Růst nákladů na zdravotnictví bude záviset na prioritách a úspěšnosti zdravotní politiky a podpoře aktivního stárnutí. Zdravé a aktivní stárnutí je předpokladem zvýšení ekonomické aktivity, na které je závislý systém zdravotního pojištění.

Aktivita a opatření realizované v reakci na demografické stárnutí populace

Nárůst počtu seniorů a rostoucí potřeba sociální péče a sociálních služeb musí vést k rozvoji sociálních systémů tak, aby reflektovaly různost sociální situace seniorů a minimalizovaly riziko sociálního vyloučení a institucionalizace.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který vypracovalo MPSV, vytváří podmínky pro zvýšení kvality a rozšíření nabídky sociálních služeb. Zákon legislativně zakotvuje jednotlivé typy sociálních služeb, nárok na poskytnutí základního sociálního poradenství o možnostech řešení nepříznivé sociální situace, zavádí systém registrace poskytovatelů sociálních služeb a upravuje kontrolu sociálních služeb, jejíž nedílnou součástí je kontrola kvality poskytování sociálních služeb s využitím stanovených standardů kvality. Registraci a inspekci poskytovatelů sociálních služeb provádějí krajské úřady a MPSV.

Zákon o sociálních službách dále zavedl příspěvek na péči ve výši 2000 až 11 000 Kč, jehož příjemcem je osoba potřebující sociální službu. Výše příspěvku je stanovena podle stupně závislosti, který vychází z objektivizovaného zhodnocení míry soběstačnosti a potřeby péče. Příspěvek na péči nahradil dosavadní zvýšení důchodu pro bezmocnost a příspěvek při péči o blízkou nebo jinou osobu, což znamená zjednodušení systému. Zákon rovněž upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálních pracovníků, použití opatření omezujících pohyb osob atd. Pozornost sociálních pracovníků a všech subjektů poskytujících sociální služby se zaměřuje na vyhledávání seniorů, kteří se nacházejí v nepříznivé zdravotní a sociální situaci. Aplikace zákona přispívá ke zvýšení místní, časové i ekonomické (zejména u služeb terénních) dostupnosti sociálních služeb, k vytváření nových forem služeb a péče a vytvoření podmínek pro důstojný a aktivní život obyvatel rezidenčních zařízení pro seniory. Zajištění dostupnosti sociálních služeb je podle zákona o sociálních službách v kompetenci obcí a krajů, které mají podle zákona zjišťovat potřeby poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na svém území, zpracovávat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb a zajišťovat dostupnost informací o možnostech a způsobech poskytování sociálních služeb na svém území.

Zákon o sociálních službách přispívá také k integraci sociální a zdravotní péče, k zajištění poskytování sociálních služeb v souladu se standardy kvality sociálních služeb, které stát garantuje vydáváním oprávnění k poskytování sociálních služeb, a průběžnou inspekci kvality služeb, a k rozvoji takových sociálních služeb, které pomáhají udržet dosavadní způsob života v domácím prostředí a umožňují zachování většiny sociálních vazeb.

Usnesením vlády ze dne 21. února 2007 č. 127 vláda schválila Koncept podpory transformace bytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti. Cílem koncepce je podpora humanizace stávajících ústavních zařízení, postupná restrukturalizace směřující k malým bytovým jednotkám v běžné zástavbě a podpora takových služeb, které umožní seniorům co nejdéle zůstat v jejich přirozeném prostředí.

Dne 30. března 2006 byl schválen zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů, který nabyl účinnosti v plném rozsahu 1. srpna 2007. Cílem zákona je podpora dalšího vzdělávání, zejména prostřednictvím nastavení motivačních nástrojů jak pro účastníky dalšího vzdělávání, tak i pro zaměstnavatele. Zákon chce podpořit účast na vzdělávání u všech věkových kategorií.

Dne 11. července 2007 schválila Vláda ČR usnesením č. 761 Strategii celoživotního učení, ve které je učení pojímáno jako celoživotní proces. Samotný dokument „Strategie“ se skládá ze čtyř částí. První část uvádí do problematiky, objasňuje jednotlivé pojmy související s celoživotním učením a sleduje pojetí celoživotního učení v dosavadních strategických dokumentech ČR a EU. Druhá část se zabývá analýzou stávající situace, následná třetí strategická část se snaží o řešení analyzované situace a navrhuje sedm strategických směrů pro rozvoj celoživotního učení (uznávání/prostupnost, rovný přístup, funkční gramotnost, sociální partnerství, stimulace poptávky, kvalita a poradenství).

V letech 2004 a 2005 byl realizován Národní program počítačové gramotnosti, který zdůrazňoval princip rovných příležitostí občanů v oblasti přístupu k informačním technologiím a byl cílen na starší věkové skupiny obyvatel.

K významným změnám docházelo také v systému důchodového pojištění. Reformní opatření v základním důchodovém pojištění jsou přijímána průběžně. Zatím posledním významnějším opatřením byly parametrické změny základního důchodového pojištění přijaté v souvislosti s reformou veřejných rozpočtů v roce 2003 s účinností od 1. ledna 2004. V první polovině roku 2004 vznikl na základě politické dohody tým expertů (tzv. Bezděkova komise), který na přelomu let 2004 a 2005 provedl analýzy jak současného základního důchodového pojištění a jeho možných parametrických úprav, tak také návrhů na reformu tohoto systému předložených jednotlivými politickými stranami. Závěrečná zpráva pak byla publikovaná v červnu 2005. Po dalších politických jednáních byl koncem roku 2005 připraven návrh „Dohody politických stran“ o dalším pokračování důchodové reformy. Tato Dohoda však nakonec nebyla podepsána. Podle Programového prohlášení současné vlády by měla důchodová reforma pokračovat ve třech etapách. Návrh zákona připravený v rámci I. etapy prací na parametrických změnách důchodového pojištění obsahuje soubor opatření, která by měla stabilizovat základní důchodové pojištění. Navrhovaná konkrétní opatření se týkají výdajové strany základního důchodového pojištění a lze je členit na část týkající se doby pojištění a náhradní doby pojištění, část týkající se podmínek nároku na důchod, část týkající se výše důchodu a část týkající se změny definice invalidity. Příslušný návrh paragrafovaného znění novely zákona o důchodovém pojištění a dalších zákonů, který již prošel mezirezortním připomínkovým řízením, projedná politická komise Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR pro důchodovou reformu. Na základě toho bude rozhodnuto o dalším postupu.

Svým usnesením ze dne 11. června 2007 č. 622 schválila vláda návrh zákona o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon), který umožní postihovat a bránit se vůči diskriminaci na základě věku a dalších diskriminačních důvodů v oblasti přístupu k zaměstnání, podnikání, v oblasti vzdělávání, zdravotní péče, sociálního zabezpečení, bydlení a v dalších oblastech.

Dnem 1. října 2004 nabyl účinnost nový zákon o zaměstnanosti (zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů), který zakazuje přímou i nepřímou diskriminaci v oblasti zaměstnanosti a ukládá účastníkům právních vztahů podle tohoto zákona (úřadům práce, zaměstnavatelům atd.) zajišťovat rovné zacházení se všemi fyzickými osobami, které uplatňují právo na zaměstnání.

Úřady práce kontrolují dodržování zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Kontrolní činnost úřadů práce je vymezena ustanoveními § 8 a § 126 uvedeného zákona. Zákon o zaměstnanosti ukládá mj. zaměstnavatelům a dalším subjektům vykonávajícím činnost podle tohoto zákona povinnost zajišťovat rovné zacházení se všemi fyzickými osobami uplatňujícími právo na zaměstnání. Při uplatňování práva na zaměstnání je zakázána přímá i nepřímá diskriminace, mj. z důvodu věku. Porušení zákazu diskriminace nebo rovného zachá-

zení podle zákona o zaměstnanosti je přísně postihováno. Úřad práce může subjektu, který tento zákaz poruší, uložit pokutu až do výše 1 000 000 Kč. Z porovnání získaných údajů vyplývá, že počet případů prokázané diskriminace z důvodu věku se v jednotlivých letech příliš nemění. V roce 2006 bylo úřady práce v rámci kontrolní činnosti zjištěno celkem 15 případů diskriminace z důvodu věku při uplatňování práva na zaměstnání, z toho přímé diskriminace žen v 6 případech, přímé diskriminace mužů v 8 případech a v jednom případě nepřímé diskriminace mužů. Dále bylo kontrolními orgány zjištěno 5 případů porušování zákazu činit nabídky zaměstnání, které měly diskriminační charakter z důvodu věku, z toho se 3 případy týkaly nepřímé diskriminace žen a 2 případy nepřímé diskriminace mužů. Prokazování porušování antidiskriminačních ustanovení zákona o zaměstnanosti je obtížnější než u zákoníku práce nebo jiných pracovněprávních předpisů. S ohledem na to, co bylo uvedeno, lze však dovodit, že vedle zjištěných konkrétních případů diskriminace z tohoto důvodu existuje v praxi celá řada latentních případů, které se při běžné kontrolní činnosti úřadů práce vždy nemusí podařit odhalit. Zaměstnavatelé jsou si již vědomi toho, že by jejich diskriminační jednání mohlo být ze strany úřadů práce sankcionováno, a proto jsou při jednáních s uchazeči o zaměstnání poměrně obezřetní a skutečný důvod jejich nepřijetí do zaměstnání, byť by to byl jejich vyšší věk, odůvodní zcela jiným způsobem.

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí MPSV (dále jen „VÚPSV“) věnoval pozornost situaci starších osob na trhu práce a v dalších oblastech ve výzkumné zprávě s názvem „Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh“ (Vidovičová, 2005). V rámci šetření byly sledovány subjektivní soudy o výskytu věkové diskriminace v české společnosti a osobní zkušenosti respondentů s některými jejími formami. Problém věkové diskriminace je v porovnání s dalšími diskriminačními důvody méně znám a probádán. Jedná se o komplexní problém, který vyžaduje další výzkum. Důležitou výzvou je proto zvyšování informovanosti o této problematice, a to veřejnosti, profesionálů, pracovníků veřejné správy a médií.

VÚPSV v roce 2007 publikoval výzkumnou zprávu „Mainstreaming věku jako strategie managementu populací se stárnoucí demografickou strukturou“ (Vidovičová, Gregorová, 2007). Zpráva analyzuje podmínky využití mainstreamingu věku při tvorbě politik a hodnocení jejich dopadu na různé věkové skupiny a navrhuje způsoby uplatnění tohoto nástroje v praxi. Všechny výzkumné zprávy jsou dostupné na stránkách VÚPSV (www.vupsv.cz).

MPSV se podílelo na přípravě „Národní strategie České republiky pro Evropský rok rovných příležitostí pro všechny (2007) – směrem ke spravedlivé společnosti a priority Evropského roku“, která se zaměřuje mimo jiné na prioritní témata v problematice diskriminace na základě věku. V rámci plnění strategie byly finančně podpořeny projekty, z nichž se některé zabývají také diskriminací na základě věku.

V říjnu 2005 schválila vláda Národní koncepci rodinné politiky. Po roce 1989 se jedná o první materiál svého druhu, jehož cílem je posílit pozici rodiny v české společnosti, vytvořit všestranně příznivější společenské klima i podmínky pro rodinu. Koncepce obsahuje mimo jiné

opatření na podporu pečující rodiny a pečujících osob.

V návaznosti na první Informaci o plnění Národního programu přípravy na stárnutí na období 2003–2007, kterou vzala vláda na vědomí svým usnesením ze dne 16. listopadu 2005 č. 1482, a z důvodu závažnosti problémů dotýkajících se stárnutí populace a života seniorů byla v roce 2006 ustavena Rada vlády pro seniory a stárnutí populace (dále jen „Rada“). Rada ve své činnosti usiluje o vytvoření podmínek pro zdravé, aktivní a důstojné stárnutí a stáří a aktivní zapojení starších osob do ekonomického a sociálního rozvoje společnosti v kontextu demografického vývoje. Rada zřídila své čtyři stálé pracovní skupiny, které se věnují prioritním otázkám v působnosti Rady, a to Pracovní skupinu pro zdravotní a sociální politiku, zdravotní a sociální služby, Pracovní skupinu pro trh práce, celoživotní učení a hmotné zabezpečení, Pracovní skupinu pro podporu informovanosti, společenské participace a odstraňování diskriminace starších lidí a Pracovní skupinu pro bydlení a rezidenční sociální služby.

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravilo ve spolupráci s dalšími resorty, Radou vlády pro seniory a stárnutí populace a dalšími subjekty Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012, který schválila vláda dne 9. ledna usnesením č. 8. Program navazuje na Národní program přípravy na stárnutí na období let 2003 až 2007 a na zkušenosti s jeho realizací. Jeho cílem je podpořit solidaritu a soudržnost mezi generacemi a zájem o situaci, těžkosti a preference starších lidí v České republice, zvýšit subjektivní a objektivní bezpečí a ochránit práva zranitelných skupin starších lidí. Současně si klade za cíl využít stárnutí jako příležitost

a přijmout opatření, která podpoří ekonomický růst a zvýší kvalitu života ve stáří.

Program vychází z předpokladu, že ke zvýšení kvality života ve stáří a k úspěšnému řešení výzev spojených s demografickým stárnutím je nezbytné zaměřit se na následující strategické oblasti a priority, které je žádoucí prosazovat horizontálně napříč sektory a na všech úrovních veřejné správy: aktivní stárnutí, prostředí a komunita vstřícná ke stáří, zlepšení zdraví a zdravotní péče ve stáří, podpora rodiny a pečovatelů, participace a ochrana lidských práv.

Kvalita života ve stáří je hodnota a průřezové téma, které přesahuje hranice administrativních kompetencí a úrovní veřejné správy. Vyžaduje ucelený a komplexní přístup a spolupráci napříč sektory společnosti, vyžaduje spolupráci nestátních neziskových organizací, církví, odborné veřejnosti, výzkumných a vzdělávacích institucí, sociálních partnerů a dalších složek společnosti. Vyžaduje strategické partnerství vlády a samosprávy k naplnění závazku vyšší kvality života ve stáří. Vyžaduje zejména aktivní přístup a zapojení občanů každého věku. Rada vlády pro seniory a stárnutí populace by měla významně přispět k plnění tohoto programu a ke spolupráci relevantních subjektů.

*Mgr. Petr Wija, Ph.D.
Ministerstvo práce a sociálních věcí
Odbor sociálních služeb
Na Poříčním právu 1/376
128 01 Praha 2
E-mail: petr.wija@mpsv.cz*